

GJALLARHORNET

Utges av Svenska Arkeologiska

Samfundet

Årgång 40. Nr. 1. 2020

En märklig tid

Det är en märklig tid vi lever i. Universiteten och gymnasieskolorna är stängda och all undervisning sker på distans. Många tvingas nu arbeta hemifrån och det finns en stor rädsla för hur den här pandemin ska påverka människors hälsa, men också samhället i stort. Det är lätt att föra tankarna till tidigare pandemier och hur illa den påverkat samhällen. Det är samtidigt en tid att känna stor tacksamhet för den vård som vi har idag och som människor i många tidigare pandemier har saknat.

Tyvärr har covid-19 tvingat många att ställa in möten och konferenser. Det här gäller också konferensen "Vägskäl" som Samfundet tillsammans med Linnéuniversitetet var tänkt att anordna i april i år. Förhoppningen finns att konferensen kan senareläggas till i höst. Mer information om detta kommer framöver. I dagsläget planerar vi att hålla årsmötet i maj som vanligt, men nya direktiv kan förändra detta, så det är klokt att hålla sig uppdaterad för eventuell ny information.

Den här samhällseliga omställningen har också tvingat oss att vara mer kreativa. Många museer anordnar nu virtuella visningar. Håll utkik i Samfundets sociala medier för tips!

Var rädda om er och ta tillvara på vårsolen – den sprider lite glädje i eländet.

Anna Tornberg

Anna.tornberg@ark.lu.se

Per Nilsson

Per.nilsson@ostergotlandsmuseum.se

Problem med utskicket av kallelsen till årsmötet

Kära ledamöter i Svenska Arkeologiska Samfundet!

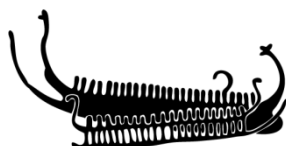
Tyvärr har vårt utskick om årsmötet och årsavgiften ej nått alla våra ledamöter brevledes. Vi ber om ursäkt för detta!

Längre bak i Gjallarhornet hittar ni ett brev från ordförande Ingrid Berg med information om Samfundets verksamhet under 2019 samt kallelse till årsmötet. Årsmötet går i år av stapeln den 7 maj på Stockholms universitet.

Styrelsen följer noga rapporteringen om COVID-19. Vi kommer att återkomma med information om det sker förändringar när det gäller årsmötet.

Om ni har ändrat postadress så ber vi er att meddela detta till ledamot@arkeologiskasamfundet.se.

Vi i styrelsen skickar våra varmaste hälsningar och hoppas att ni har hälsan i dessa oroliga tider.

Vägskäl - arkeologin före och efter #utgrävningpågår

En konferens arrangerad av Svenska Arkeologiska Samfundet i samarbete med Institutionen för kulturvetenskaper, Linnéuniversitetet.

INSTÄLLT!

Datum: 2-4 april 2020

Plats: Linnéuniversitet i Växjö

Keynote-talare: Robin Nelson, Santa Clara University, USA.
Sara Perry, Museum of London Archaeology, UK.

Anmäl er på vagskal2019@gmail.com senast 28 februari.

Call for paper finns på <http://arkeologiskasamfundet.se/events.html>

RIKSBANKENS
JUBILEUMSFOND
STIFTELSEN FÖR HUMANISTISK OCH
SAMHÄLLSVETENSKAPLIG FÖRSKNING

Linnéuniversitetet
Kalmar Växjö

Samfundets resa 2020

Svenska Arkeologiska Samfundet inbjuder till resa till södra Frankrike 14-21 sept. 2020 med fil. dr Niklas Hillbom

Nu är det bara ett fåtal platser kvar för den som vill åka med på Samfundets resa till Södra Frankrike. Läs hela programmet på www.paradisresor.se, där också prisuppgifter finns. Anmälan sker via Paradisresor.

Fil. dr Niklas Hillbom är klassisk arkeolog som intresserat sig mycket för forntidens kulturkontakter runt Medelhavet. Han har tidigare gjort många uppskattade resor för bl. a Svenska Arkeologiska Samfundet till Syrien, Jordanien, Kreta, Cypern, Klassiska Grekland och Sicilien. Han har även ordnat resor till södra Frankrike, bl. a åt Institutionen för arkeologi och antikens historia i Lund.

Resan inleds med statyer och grottmålningar från äldre stenåldern och avslutas med grekiska lämningar och föremål i Marseille. Däremellan är fokus helt på den romerska arkeologin och hur den romerska kulturen spreds upp över södra Frankrike. Från Narbo Martius, den första huvudstaden i den äldsta provinsen, följer vi Via Domitia norrut och reser således samma väg som de kulturella influenserna gjorde för 2000 år sen. Under en vecka med ett pärlband av spektakulära lämningar och tematiska nedslag följer vi dessa tidiga trådar som är så viktiga för att förstå ursprunget till det medeltida Frankrike och i förlängningen den västeuropeiska kulturen.

UTLYSNING AV STIPENDIER FRÅN ANDERS ALTHINS STIFTELSE 2020

Anders Althins Stiftelse har som ett av sina huvudsakliga ändamål att till minnet av docent Carl-Axel Althins arkeologiska forskning utdela stipendier till forskare inom ämnena arkeologi, historisk arkeologi, osteologi och marinarkeologi som gör framstående insatser till främjandet av den arkeologiska forskningen i de gamla skånska landskapen.

Stiftelsen ledigförklarar nu för 2020 ett eller flera personliga stipendier till enskilda forskare.

Ansökningar från föreningar, institutioner, företag eller motsvarande kommer inte att beaktas. Det belopp som totalt står till förfogande vid detta tillfälle uppgår till 100 000 kr. Medel kan sökas för forskningsuppgifter, förstudier till forskningsprojekt och analyser. I första hand kommer ansökningar som berör Skåne, Halland och Blekinge att beaktas. Pengar delas inte ut för trycknings- eller översättningskostnader.

Stipendiater förväntas insända en kort rapport till Stiftelsen över medlens användande senast två år efter mottaget stipendium. Har tilldelat stipendium inte utnyttjats inom två år, och har ej annat överenskommit, förfaller beslutet och stipendiebeloppet skall återbetalas till Anders Althins Stiftelse.

Stipendier har tidigare utdelats för forskning kring t.ex. vikingatida handel i Östersjöområdet, stenåldersboplatser i Halland, neolitiska offerplatser och vikingatida borgar i Skåne, marinarkeologiska undersökningar i Halland, tidigmedeltida urbanisering och analyser av uroxar och visenter i Skåne.

Stipendierna kommer att delas ut fredagen den 23 oktober 2020 kl. 16.00 i Kyrksalen på Lunds Universitets Historiska Museum. För mer information om Anders Althins Stiftelse, se www.althinsstiftelse.se

Ansökan till Anders Althins Stiftelse skall innehålla uppgifter om:

1. den/de sökande (namn, adress, tel./e-postadress)
2. det sökta beloppets storlek
3. ändamålet med det sökta beloppet

Till ansökan skall bifogas följande bilagor:

1. Projektbeskrivning. Denna skall omfatta en redogörelse (högst 3 A4-sidor) för projektets syfte och bakgrund, problemställningar och metoder samt förväntade resultat. Här skall även finnas en genomförandeplan, en ekonomisk kalkyl samt i förekommande fall uppgifter om medel söks från andra håll.
2. Curriculum vitae för den/de sökande. CV:n bör i första hand innehålla uppgifter som har relevans för det aktuella projektet

Ansökan ska inlämnas via mail till Stiftelsen och skall vara oss tillhanda senast den 31 mars 2020:

Ansökan skickas till: info@althinsstiftelse.se

Ytterligare upplysningar lämnas av:

Docent Lars Ersgård, tel. 076 106 02 05

Professor Kristina Jennbert, tel. 070 742 40 15

Alvastra forskningsportal och seminarium 2020

Den 29-30:e januari hölls ett seminarium anordnat av Historiska museet, Arkeologerna SHM, Stiftelsen Kulturmiljövård och Riksbankens Jubileumsfond. Utgångspunkt var lanseringen av en forskningsportal för Alvastra Pålbyggnad: <https://historiska.se/alvastra/>. Den har utvecklats inom det digitaliseringsprojekt som bedrivits 2015-2019 av Historiska Museet och Institutionen för arkeologi och antikens historia vid Stockholms universitet, med stöd av Riksbankens Jubileumsfond.

Seminariet inleddes med att Jackie Taffinder, projektledare, och Elin Fornander, 1:e Antikvarie stenålder, presenterade portalen och dess innehåll. Här finns fotografier från de många olika undersökningarna i våtmarken, från Otto Frödins 1909-1930 till Mats P Malmers 1976-1980. Både publicerade och tidigare opublicerade rapporter och dokument har digitaliserats och tillgängliggjorts och projektet har dessutom genomfört en omfattande nyregistrering av föremålen. Nathalie Hinders presenterade nya insikter som registreringen av keramiken hade lett till. På portalen finns en webb-baserad GIS-applikation framtagen av Daniel Löwenborg vid Disir Productions, så att alla kan studera de digitaliserade planritningarna och dokumentationen. Andra roliga saker att hitta på plattformen är till exempel 3D-bilder av några artefakter och filmer från undersökningarna på 70-talet. Eftersom Alvastra påbyggnad är förhållandevis unik och av hög vetenskaplig betydelse så är forskningsportalerna på engelska, för att underlätta för forskare utanför Norden att ta del av dokumentation som de annars hade behövt bege sig till Sverige för att få se.

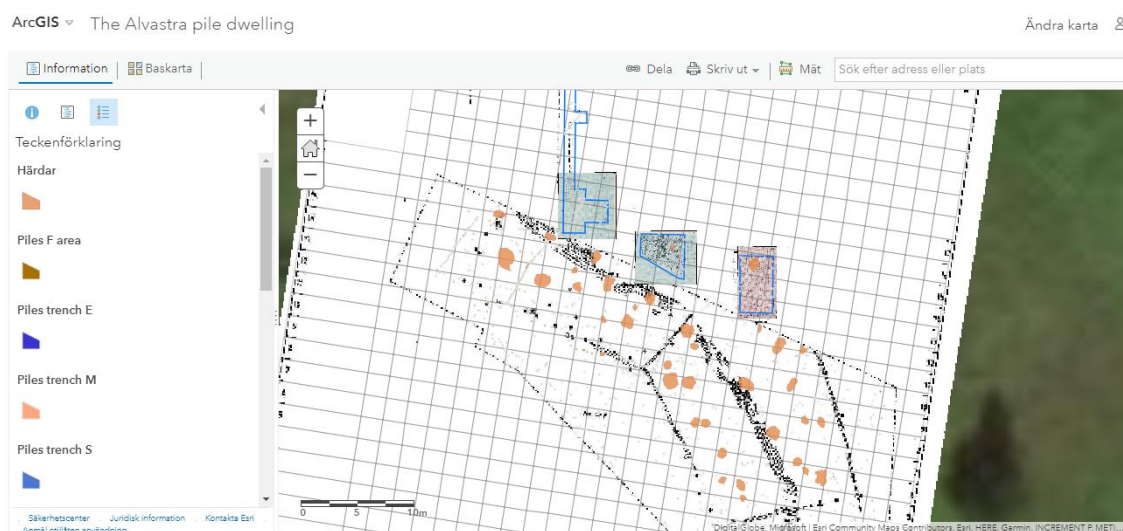
Seminariets övriga föredrag presenterade undersökningar och forskning rörande dels neolitikum i allmänhet, dels våtmarksarkeologi. Just våtmarker har på senare år blivit ett allt mer aktuellt ämne och uppmärksammas som utmaning för kulturmiljövården. Torvmossar och andra vattenrika miljöer har unika bevaringsförhållanden som medför att lämningarna får mycket hög vetenskaplig potential. Mänskliga lämningar i dessa miljöer representerar många skilda aktiviteter: från specialiserad fiskefångst, till offernedläggelser, till försvarsverk. Fredrik Hallgrens forskningsinventering av Dags Mosse, där storskalig torvtäkt nu pågår, har resulterat i att mesolitiska jakt- och fiskestationer med extremt bra bevaringsförhållanden har identifierats. Det ger en viktig kompletterande bild av dåtidens samhälle i relation till de mer storskaliga samlingslokalerna som undersökts vid Motala ström.

Att i förväg identifiera vilka delar av en numera igenvuxen våtmark som kan innehålla fornlämningar är dock en utmaning för länsstyrelsen och arkeologer, eftersom den dåtida topografin är dold och spåren ofta finns på relativt stort djup. Adam Boethius som gjort uppföljande undersökningar vid Ageröds mosse noterade att grävda schakt och diken i hög grad påskynda nedbrytningsprocesserna – särskilt om marken då och då vattenfylls igen. Den kunskapspotential som våtmarkerna representerar är med andra ord under större hot än många andra typer av lämningar, både genom kommersiell torvbrytning, samhällsbyggandet och naturliga nedbrytningsprocesser påskyndade mänskliga aktiviteter. Jonas Bergman lyfte fram vikten av att ha med kvartärgeologiska insatser under fältundersökningar, så att även den miljöhistoriska kunskapen dokumenteras.

Övriga som presenterade var Helena Malmström och Sara Gummesson som redogjorde för forskningsprojektet *Alvastra – Archeogenetics, archaeology and cultural interactions*; Kerstin Lidén Arkeologiska Forskningslaboratoriet, Welmoed Out, Moesgaard Museum, Lasse Sørensen, National museum, København & Søren Anker Sørensen, Museum Lolland Falster; Tom Carlsson, Länsstyrelsen Östergötland; Stefan Bergh, School of Geography and Archaeology, Galway; Björn Nilsson, Institutionen för arkeologi och antikens historia Lunds universitet, Magnus Artursson och Magnus Andersson, Arkeologerna SHM; samt Mikkel Sørensen, Saxo institute, København. Daniel Groß (Centre for Baltic and Scandinavian studies, Schleswig) presentation hölls av Sandra Söderlind eftersom han fått förhinder.

Det var en stor åhörarskara i Barocksalen på Historiska Museet, med en ovanligt bred representation av forskare, uppdragsarkeologer, kulturmiljökonsulter, länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet. Engagemanget hos samtliga märktes tydligt under både fikapauser och de gemensamma diskussionerna modererade av Christina Fredengren. Förhoppningsvis kommer forskningsportalen för Alvastra påbyggnad att bidra till att värdet av arkeologiska undersökningar i våtmarker fortsätter uppmärksammas nationellt och internationellt.

Åsa Larsson

Gamla spår & Nya vägar. Arkeologi inför E4 Förbifart Stockholm

Stiftelsen Kulturmiljö har i år utgivit denna populärt skrivna skrift som nr 7 i sin skriftserie. Den är vackert illustrerad med foton och teckningar, i A 4 format och på 52 sidor. De 10 artiklarna är skrivna av olika författare. Läsaren får veta om *Forntid och arkeologi på Järvafältet* (Andreas Forsgren), *Händelser vid Hansta* (Mattias Pettersson & Roger Wikell), *Arkeologi kring Hästa gård* (Ulf Celin), *Gravarna i Hjulsta* (Christian Gatti), *Osteologin berättar* (Lisa Hartzell), *Kulthuset på Hjulstabacken* (Mats Nelson), *Järnålderns agrara landskap i Hjulsta* (Ann Vinberg), *Ett ögonblick på kultplatsen i Hjulsta* (Ingela Harrysson) och *Spångas första sjukstuga* (Michael Bertheau).

Skriften är mycket informationsrik med detaljerade skildringar i artiklarna. Järvafältet har fått sitt namn efter tre Järvagårdar – *Överjärva*, *Mellanjärva* och *Nederjärva*. De har alla forntida ursprung. ”Järva” är ett fornnordiskt ord, *geirr*, som betyder *spjut*. Järvafältet började besökas under stenåldern vilket stenyxor vittnar om. Först under bronsåldern blev det fast bosättning och särskilt under järnåldern blev Järva helt bebyggt med gårdar och byar. Ett tiotal runristningar finns bevarade på Järvafältet. Minst tio boplatser och ett trettiotal gravfält har undersökts av Stockholms stadsmuseum och Riksantikvarieämbetet.

Kring Järvafältet har flera fina föremål av brons påträffats, såväl yxor som halsringar. Vid utgrävning av det gamla *Hansta* påträffades ett föremål som nu analyseras. Det är ett litet bronsföremål vikt i form av en kon med organiska rester som daterar föremålet till bronsåldern. Det är ett gåtfullt föremål för närvarande. Undersökningar kring *Hästa gård* har medfört många lämningar från järnåldern i form av bostäder, härdar, gravar samt andra boplatslämningar och hägnader i form av stensträngar – troligen från övergången förromersk järnålder och äldre romersk järnålder.

I *Hjulsta* har i gravfältet Spånga 96 undersökts mer än femtio gravar bestående av flera gravtyper. De skiljer sig åt tids- och innehållsmässigt men också genom olika uppbyggnad och form. Intressant är att flera av högarna och två tresidiga gravar tydligt anlagts på äldre gravar. Kan det vara ett försök att genom släktskap hävda sin rätt till odaljorden? Den frågan tas upp i artikeln om Hjulsta.

Artikeln om *Osteologin berättar* handlar om Hjulstaborna och livet under järnåldern. 2016 undersöktes två järnåldersgravfält i *Hjulsta*. På ett litet gravfält fanns 12 brandgravar med en person begravd i varje grav, huvudsakligen vendeltida gravar. Gravfältet tolkas som del av en kultplats där det utom gravar även fanns nedlagda bendepositioner, härdar och kulturlager.

På ett stort gravfält grävdes 49 gravar. Fler gravar fanns utanför grävområdet. Människor har begravts på platsen från bronsålder till vikingatid. Både barn och vuxna var begravda på båda gravfälten. På det stora gravfältet var 44 individer över 15 år. En hög på ett krön avvek från övriga gravar. Här fanns en urna med brända ben från vendel- eller vikingatid. I graven fanns också brända ben som var ca 400 år äldre och som kan ha flyttats dit när graven konstruerades! Vidare påträffades två obrända kattkranier, en obränd griskäke och delar av en obränd, styckad häst i högen. Dessa dateras till historisk tid – 1600- till 1900-tal! Platsen har alltså använts långt efter järnåldern men på ett annat sätt.

På *Hjulstabacken* grävdes ett kulthus. Det var en märklig plats. Här fanns en järnåldershall i vilket sentida skyttevärn grävts ned. Hallen var ett kulthus flera hundra år före vikingatid. Hallen var 17 meter lång och 7 meter bred. Stolparna var av tall och ek. I ett stolphål påträffades en järnmejsel/pryl, kanske ett så kallat *husoffer* till skydd mot onda makter och illvilliga döda själar. Invid ena ingången fanns ett harg där små gåvor offrats i form av en vävtyngd, ett bryne, en gjutform och lerkrukor. På en åsrygg fanns ytterligare en äldre byggnad med en konstig oval form, kanske också ett kulthus.

En eller två samtida gårdar har legat i slutningen nedanför det stora gravfältet. Både stora och små hus har funnits. Några har varit bostadshus med stall, andra har varit lador och kanske skjul. Förkolnade frön av säd och gräs visar att odling har skett av korn och vete, kanske också havre under järnåldern. Ben har påträffats efter djur – nöt, får/get, svin och häst, men även gädda. Redskap som skäror, malstenar, knivar, mejslar, nålar och vävtyngder kan nämnas.

Tecken på kult är de 170 stycken eldstålsformade amuletringar som påträffats. Flera av ringarna hade små hängen i form av redskap – liar, knivar och skäror. Slutligen berättas i skriften om Spångas första sjukstuga som öppnades 1905 och fanns till 1925. Inga rester av byggnaden finns kvar – endast en omfattande terrassering med en nästan två meter hög stödmur.

Skriften är finansierad av *Trafikverket* och är ett samarbete mellan *Trafikverket*, *Stiftelsen Kulturmiljövård (KM)*, *Societas Archaeologica Upsaliensis (SAU)*, *Arkeologikonsult (AK)* och *Arkeologhuset*.

Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Några antika minnen på turkiska norra Cypern

Vid en resa i februari på norra Cypern besökte jag några intressanta antika lämningar. Staden Salamis på södra delen av norra Cypern såg jag redan 2012 då Samfundet gjorde sin resa runt Cyperns fornlämningar. Några bilder bifogades dock inte min reserapport i Gjallarhornet. Här är nu bilder av Agoran och av resten av den offentliga toaletten i Salamis. Toaletten hade 44 toalettstolar och hade rinnande vatten. Framför toalettstolarna fanns en ränna med vatten med vars hjälp de besökande rengjorde sig efter besöket. Med en trästav doppad i vatten skötte man hygien efter uträttade behov, berättade en guide.

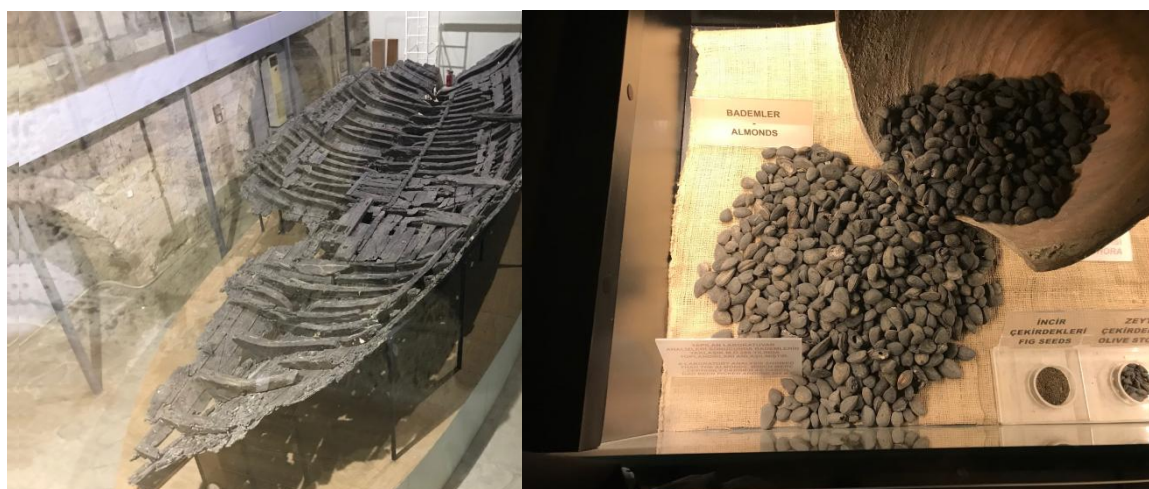
Toaletten med 44 toalettstolar i Salamis.

Staden är till stora delar inte utgrävd. Den daterar sig från 1200 -1100-talet f. Kr. Den blomstrade när bronsåldersstaden Enkomi i närheten låg i ruiner. På 700-talet f. Kr. härskade Sargon II i Salamis och på 400-talet f. Kr. sökte kung Evagoras ena Cyperns statsstater mot perserna. Han misslyckade. Det finns en välbevarad romersk teater (se bild) som hyste upp till 15 000 åskådare.

Salamis romerska teater med plats med 15 000 åskådare.

I Kyrenia på norra kusten finns en utmärkt bevarad fästning, kanske cirka 1000 år gammal. I fästningen finns ett synnerligen intressant museum. I museet ligger resterna av ett skepp utgrävt och bärgat på 1960-talet av amerikanska arkeologer. Skeppet är från cirka 300 f. Kr. I montrar finns bevarade föremål, bl. a. besättningens tallrikar samt mandlar från lasten (se bilder). Amforor från lasten är också utställda.

Skepp från 300-talet f.v.t. med last av mandlar.

Fängelsehålan från medeltiden var obehaglig att se. Dockor nedsänkta i djupa fängelsegropar visar hur människor lämnades att svälta och dö utan möjlighet att ta sig upp ur de djupa groparna. Runt ett hjul var en docka fastspänd på sådant sätt att när fångvaktaren vevade på en vev spändes armar och ben åt var sitt håll så att lederna sannolikt drogs isär – en fruktansvärd tortyr! Av detta hjul tog jag dock ingen bild.

Amforor från skeppslasten.

Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Arkeologi i Stockholms län 2019

Länsstyrelsen i Stockholm höll 21 februari 2020 sitt årliga, mycket uppskattade seminarium, om arkeologiska nyheter i länet. Denna seminarieserie initierades för många år sedan av framlidne docent Michael Olausson. Jag sammanfattar mycket kort seminariet.

Sedan de många deltagarna välkomnats orienterades vi om kulturmiljöenhetens arbete 2019. Antalet fornlämningsärenden det året var 842, varav 145 bestod av arkeologiska undersökningar/åtgärder. Bland annat informerades om arkeologiska utredningar i samband med den så kallade Ostlänken i länet.

Karin Lindeblad, Arkeologerna SHM, gav glimtar från trädgårdsarkeologi. Vid slottet Drottningholm (byggt 1676) undersöktes delar av barockträdgården, nämligen broderiparterren som anlades i slutet av 1600-talet. I en gångväg påträffades kulslag från ett järnbruk. I slottet Rosendal (byggt 1832) undersöktes en parkanläggning med georadar. Resultaten överensstämde med vad som framgår av gammal karta. Hushållskeramik påträffades. Vid Riddersvik (byggt 1843), Hässelby, påträffades fundament till något monument (?) samt skärvor från 1700-talet i en lindberså.

Erik Ersmark, Naturhistoriska riksmuseet talade om ”Skogens kungar ur ett genetiskt perspektiv”. Föredraget tog upp olika aspekter på hur biologisk mångfald skall bevaras. Mitokondriellt DNA ger ett grovt mått på diversitet. Ju mer olika kromosomer, desto bättre. Han gav exempel rörande olika vilda djurpopulationer, bland annat vår björnstam som nu består av cirka 3 000 djur mot 150 djur på 1930-talet.

Ann-Mari Hållans Stenholm, Arkeologerna SHM och *Birgit Lindholm*, Österåkers kommun delgav erfarenheter från ett samarbetsprojekt avseende en amatörarkeologisk kurs i Biskopstuna. Kursen var samtidigt en forskningsundersökning på en borggård, där murar, tegelmaterial och indikationer på medeltida aktiviteter framkom. Erfarenheten från kursen var mycket positiv med synnerligen entusiastiska deltagare.

Johan Runer, Uppdrag Arkeologi, berättade om en förundersökning inom kvarteret Rosendal Mindre på Södermalm. Lokalen ligger nära Mariatorget. Fokus var på koloniala spår. Här låg en gång en malmgård med en trädgårdsanläggning. Undersökningen visade omfattande lager av keramikspill från 1600-talet nära Krukmakaregatan. Ett sockerbruk fanns en gång i området. Undersökningen medförde bl.a. fynd av sockertoppsformar från sockerbruket.

Joel Ring, Bylero AB, redogjorde för genomförda entreprenader av kyrkoruiner i Sigtuna. Restaurering har skett av kyrkorna S:t Olof, S:t Per och S:t Lars. Dessa ruiner var i ett dåligt skick. Ruinerna är viktiga inte minst från turistsynpunkt. Vid restaurering kopplades bl.a. specialister på byggnadsvård, särskilt rörande medeltid, in.

Richard Holmgren, ARCDÖC, berättade om utgrävningar i Mellersta Östern under rubriken ”Noas ark som arkeologi – vari ligger problemet?”. Han utgick från tidiga sägner om påträffat trä på Ararat. En tidig flygbild av toppen visar en skeppsliknande form. Den är, vilket framgår av en i modern tid tagen närbild, en naturformation i skeppsform! (Kan denna ha lett till tron på strandade Noas ark på Ararat?). Richard gav exempel på arkeologiska utgrävningar på

bibliska platser. Lämningar i Petra av det stora klostret Sodoma låg på platsen för bibelns Sodom och Gomorra. Grävningar har skett intill grottan dit Lod flydde mm. Ett par hundra resta stenar från 1700 f. Kr. med hål i toppen och i vissa fall i botten är andra exempel på vad som påträffats.

VASABAS – ett förvaltningsverktyg för Vasa talade *Håkan Thorén* och *Göran Ekberg*, SMTM, om. Deras anföranden handlade om vikten av vård och skötselplaner rörande vrak. Mängder av vrak finns utmed Sveriges 2400 km långa kust – men få vrak är ordentligt dokumenterade. De sammanfattade olika åtgärder som behöver vidtas i samband med dokumentation av vrak och talade om att få fram förvaltningsverktyg för Vasa, dvs. skapa ett informationssystem för att all information skall samlas och kunna kopplas ihop.

Susanna Eklund, SAU, och *Moa Råhländer*, Stockholms Universitet, berättade om fynd av pärlor i en rik vendeltida kvinnograv i Täby. Moa Råhländer är specialist på vikingatida pärlor och redogjorde ingående för de 64 pärlor som påträffats i graven och tillsammans innebar en längd på 50,5 cm i ett halsband. Pärlorna var inte tillverkade på samma plats och inte under samma tid. Troligen skedde tillverkningen under åren 710 – 760 i Skandinavien.

Lars Andersson, Uppdrag Arkeologi, erinrade kort om de intressanta undersökningar som genomfördes 1988 – 1989 i Granby-Hyppinge. Här finns gravfält från äldre järnålder och vikingatid samt en plåtåhusanläggning. Målet för en ny undersökning av platsen har varit att karaktärisera den vikingatida gården. Inga nya tolkningar har dock skett. Intressant är att en grav finns under husplatån!

Louise Evanni, Arkeologerna SHM, berättade om utgrävning av en stor treudd i Sollentuna. Engelska parken i Sollentuna har 114 gravar varav 20 högar, en treudd, 3 tresidiga gravar och 12 rektangulära. Gravfältet är från 600 till 750 e. Kr., alltså vendeltid. Treudden påträffades under en plan yta jämt en inte vanlig stenkretsgrav. Vid grävningen framkom ett gråfärgat lager med kol. Treuddar kan ha en symbolisk betydelse. Kanske uddarna syftar på Tor, Freja och Oden? Symboliserar en treudd Yggdrasil, Världsträdet?¹ I den utgrävda treudden fanns ett brandlager, en amuletring, en urna med brända ben, ett bryne, pärla från 700-talet och broddar.

Kjell Andersson, Arkeologistik, redogjorde för en undersökning i januari 2019 av en del av Göta landsväg på Årstafältet. Göta landsväg var den medeltida huvudleden från Stockholm och söderut. Hästskorester påträffades, bland annat från drottning Kristinas tid.

Olika ”blänkare” från 2019 års stadsundersökningar lämnades. *Kennet Svensson*, Arkeologikonsult, och ledare av Slussenutgrävningen, berättade om gjorda fynd på olika platser där förr gamla gator fanns. Katarinavägens föregångare, Stora Glasbruksgatan, påträffades vid grävningarna. Rester av 1700-talsgatan kom fram. I fyllnadsmassor vid

¹ Om treudden syftar på Yggdrasil skall nog de tre uddarna förstås som nornorna Udd, Verdandi och Skuld som enligt nordisk mytologi levde under Yggdrasils rötter. Udd representerade ödet/det förflutna, Verdandi nuet och Skuld framtiden.

Skeppsbron framkom kritpipor från 1700-talets förra hälft – även kritpipor med glaserade skaft. De senare är ovanliga och påvisar högre ståndsmiljöer.

Från 1700-talets förra hälft kom även yngre rödgods med härstamning i Tyskland och Sverige. Andra fynd var fat av majolika och en tebricka i fajans. Även kinesiskt porslin från 1700-talets första hälft påträffades. Keramik från 1300-talet nära dåtida strandlinje har grävts fram.

Agneta Flood, Arkeologikonsult, och *Tomas Ekman*, berättade om de många skelett som påträffades vid utgrävningar nära Storkyrkan på det som en gång var kyrkogård (nu under en gårdsplan). Gravarna låg i inte mindre än 14 skift och de påträffade 240 döda låg tätt tillsammans, vilket intressanta foton visade. Många var spädbarn. Gravarna låg från 2,4 m till 0,55 m under markytan. Vid grävningen framkom fönsterglas från 1250 – 1350!

Jonna Sarén-Lundahl, Arkeologikonsult, berättade om gömda brev som påträffats vid en grävning vid Kungliga slottet. De fanns i två ölfaskor från åren kring 1900. Flaskorna hade uppenbarligen deponerats. Brevet var läsbara och visade sig vara kärleksbrev!

Philip Tonemar, Arkeologikonsult, berättade om fynd i kvarteret Styrpinnen om ett vrak från sent 1500-tal på en innergård vid Kungsträdgården. Här var en gång en del av Nybroviken som sedan täcktes av ett tjockt avfallslager. Fynd gjordes förutom vrakdelar också av en holländsk blomkruka från 1600-talet. Fartyget antas vara skeppet Samson, drygt 27 meter långt. Det byggdes 1598 av Anders Pedersen i Hälsingland och försvann 1607. Detta föredrag avslutade den synnerligen intressanta översikten av 2019 års undersökningar i länet och i Stockholm.

Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Disputationer

Ivonne Dutra Leivas har försvarat sin licentiatavhandling *Stadsarkeologi, Förmedling och Skolan. Bortom historieämnets horisont* vid Linnéuniversitetet.

Den 26 februari, kl. 14.15 i N2007, Västergård, Linnéuniversitetet, Kalmar

Opponent: Anitha Synnestvedt, Göteborgs universitet.

Linda Qviström har disputerat vid Stockholms universitet med sin avhandling *Rum utan utsikt. Fönster och ljus i medeltida byggnader*.

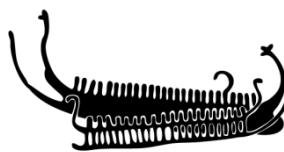
Den 31 januari, kl. 13.00 i Nordenskiöldsalen, Geovetenskapens hus, Svante Arrhenius väg 12, Stockholm.

Opponent: Martin Hansson, Lunds universitet.

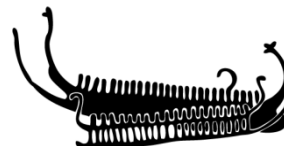
Anita Malmius har disputerat vid Stockholms universitet med avhandlingen *Burial textiles. Textile bits and pieces in central Sweden, AD 500-800*.

Den 10 januari, kl. 10.00 i Hörsal G, Biologihuset, Stockholm.

Opponent: Eva Andersson Strand, SAXO-institutet, Köpenhamns universitet.

VÄLKOMNA TILL Svenska Arkeologiska Samfundets årsmöte 2020

Plats: Institutionen för arkeologi och antikens kultur, Stockholms universitet. Sal 334.
Hitta dit: Lilla Frescativägen 7. T-bana: Universitetet.

Tid: Torsdag 7 maj kl. 16.00–18.00

Program: 16.00-17.00 Föredrag av Jens Heimdahl, Arkeologerna.
17.00-18.00 Årsmöte Svenska Arkeologiska Samfundet

Dagordning för årsmötet:

- § 1. Mötets öppnande.
- § 2. Fråga om mötets behöriga utlysande.
- § 3. Fastställande av dagordning.
- § 4. Val av mötesordförande, mötessekreterare samt två justeringsmän tillika rösträknare.
- § 5. Upprättande av röstlängd.
- § 6. Behandling av förvaltningsberättelse och revisionsberättelse.
- § 7. Frågan om ansvarsfrihet för styrelsen.
- § 8. Styrelsens förslag till budget 2020.
- § 9. Val av styrelseordförande.
- § 10. Val av övriga styrelseledamöter och suppleanter.
- § 11. Val av revisorer och suppleanter.
- § 12. Fastställande av årsavgift.
- § 13. Ärenden väckta av styrelsen eller ledamöter.
- § 14. Meddelande om beslut om stipendier ur Rosa Tengborgs Stiftelse.
- § 15. Övriga frågor.

I enlighet med stadgarna ska förslag som ledamot vill ha behandlat lämnas till styrelsen senast fyra veckor före årsmötet. Har du förslag, kontakta ordföranden:

Ingrid Berg
Väderkvarnsgatan 32A
753 29 Uppsala
E-post: ingridarchaeologist@gmail.com

Svenska Arkeologiska Samfundet – årsavgift 2020

Kära ledamöter!

Välkomna till ett nytt år med Svenska Arkeologiska Samfundet. Vi vill påminna om årsavgiften för 2020. Den ger något tillbaka till både dig och till arkeologin!

För 200 kronor om året får du som ledamot i Svenska Arkeologiska Samfundet ta del av en rad förmåner. Du får vårt nyhetsbrev Gjallarhornet fyra gånger om året, du har möjlighet att åka på Samfundets resor till intressanta arkeologiska platser med kunnig guide, och du har möjlighet att komma på årsmötet och göra din röst hörd. I år hålls årsmötet den 7 maj på Institutionen för arkeologi och antikens kultur på Stockholms universitet. Då får vi även lyssna på ett spännande föredrag om trädgårdsarkeologi av Jens Heimdahl från Arkeologerna. Se bifogad kallelse.

Betala medlemsavgiften på 200 kr till:

Plusgirokonto 35 12 10-0, Märk med namn, adress och "årsavgift 2020".

Har du flyttat eller bytt mailadress? Anmäl detta på din inbetalning eller maila ledamot@arkeologiskasamfundet.se.

Genom att betala medlemsavgiften stödjer du vårt arbete att agera överbryggande och integrerande mellan de olika arkeologiska grenarna som finns i Sverige, t.ex. mellan universitet och uppdragsarkeologi, samt mellan arkeologier som fokuserar på olika tidsperioder eller olika geografiska områden. I dag sitter ledamöter från uppdragsarkeologin, museisektorn, RAÄ och universiteten i styrelsen. Under 2020 kommer vi att intensifiera vårt arbete med att värva nya medlemmar från olika grenar av branschen, samt att sätta fokus på den arkeologiska kunskapsproduktion som pågår utanför universiteten.

Under 2019 har Samfundet bl. a. fortsatt vårt arbete med en respons på arkeologins #metoo-upprop om sexism och trakasserier. Detta har resulterat i konferensen *Vägska! – arkeologin före och efter #utgrävningpågår* som hålls på Linnéuniversitetet 2-4 april 2020. Vi har även arbetat med att utveckla vår internationella tidskrift *Current Swedish Archaeology* till Open Access.

Samfundet utgör remissinstans för lagförslag som rör vårt område. Vi delar även ut stipendier till yngre forskare via Rosa Tengborgs stipendiefond.

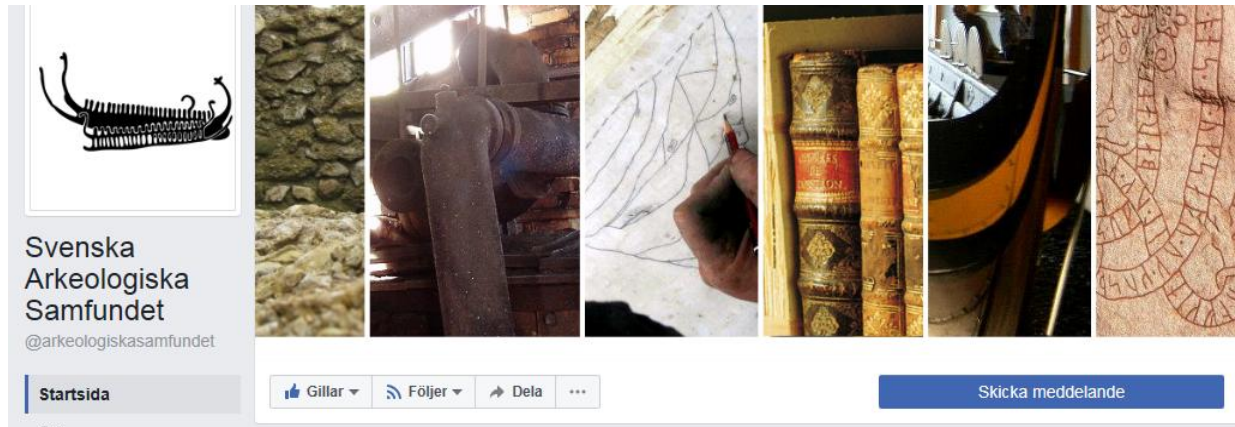
Utöver detta arbetar vi också med att sprida intressant information om olika arkeologiska företeelser på Facebook. Följ vårt arbete både på hemsidan och på Facebook! På hemsidan kan du också ladda ner tidigare nummer av Gjallarhornet.

Väl mött 2020!

Ingrid Berg
Ordförande

Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier

Ni följer väl Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier?

Svenska Arkeologiska Samfundet har en väldigt aktiv Facebook-sida med nästan 5500 följare. Här delas olika typer av arkeologirelaterade nyheter av både stor och liten karaktär.

Svenska Arkeologiska Samfundet finns sedan 2014 även på Twitter.

Gjallarhornet

Deadline för nästa Gjallarhornet är den **29 april**. Bidrag skickas till Anna Tornberg med e-post: anna.tornberg@ark.lu.se. Gjallarhornet distribueras numera endast via e-post som pdf. Det kan också hämtas på Samfundets hemsida:

<http://www.arkeologiskasamfundet.se/gjallarhornet.html>.

Glöm inte att meddela Samfundet om du byter e-postadress eller postadress. På så vis missar du inte utskick av Gjallarhornet eller annan information. Skicka dina uppgifter om byte till anna.tornberg@ark.lu.se.

OBS! Om du **inte** längre vill ha Gjallarhornet skickat till dig, vänligen meddela även detta till anna.tornberg@ark.lu.se så stryks ditt namn från utskickslistan.

Vill du bli ledamot i Svenska arkeologiska samfundet?

Är du aktiv inom det arkeologiska fältet och vill hålla dig uppdaterad om vad som sker inom dess olika grenar? Vill du vara med och utveckla Samfundets verksamhet eller delta i dess olika aktiviteter? Då välkomnar vi varmt din ansökan om medlemskap. Vi vänder oss till dig som arbetar med arkeologi inom till exempel arkeologisk uppdragsverksamhet, på universitet, museer och länsstyrelser, studerar på avancerad nivå eller är antagen till forskarutbildning.

Medlemsavgiften är sedan en tid tillbaka 200kr/år. Som medlem får du regelbundet nyhetsbladet Gjallarhornet samt inbjudan till möten, seminarier och temaresor.

Ansökan mailas till:

ledamot@arkeologiskasamfundet.se

När du har fått besked om att ansökan godkänts sätter du in årsavgiften 200 kr på:

Kontonummer: Plusgiro 351210-0

Betalningsmottagare: Svenska Arkeologiska Samfundet

På första inbetalningen, ange ”ny medlem”, namn, adress och e-post. Du kan även maila oss så skickar vi inbetalningskort.